

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 6.

V Ljubljani, 31. marca 1892.

Letnik V.

Vzgojanje in oskrbovanje češpljevega drevja.

Med domačimi sadnimi vrstami je češplja brezdvomno zelo važna. Češplja je važno tržno blago, bodisi sveža, sušena ali v pražo (povidel) podelana. Glede okusa nadkriljuje zrelo češpljo le grozdje.

Vrednost tega sada delajo lastnosti češpljevega mesa, ki je trpežnejše nego drugih vrst sliv. Če človek količkaj zna ravnati s češpljami, ohranijo se sveže do novembra. Razen tega je češplja sposobna za raznotero porabo, in nekateri njeni izdelki so za svetovno kupčijo. Posebno slove češplje nekaterih dežel na pr. Bosenske. Res, da so posebne vrste češplje, a veliko vpliva podnebje, še več pa oskrbovanje češpljevega drevja in pa umno sušenje.

Podnebnih razmer sicer ne moremo izpremeniti, pač pa lahko veliko popravimo z umnim oskrbovanjem.

Češpljevo drevo hoče rahle in rodne zemlje. Najbolje uspeva na obdelanem svetu, koder rodi neprimerno lepši, večji in okusnejši sad, nego na neobdelanem svetu, če je tudi rodovit in zaledinjen. Te izkušnje pri nas ne smemo prezirati, ako hočemo s pridom pridelovati češplje. Sence drugega drevja češplja ne prenese, zato ni čuda, če naši češpeljniki, koder stoji drevo tik drevesa in pod senco košatih tepek in velikih jablan, žalostno rasto in redkokodaj rode. Stara izkušnja uči, da so češpeljniki, zasajeni le s samim češpljevim drevjem, najrodovitnejši.

Kadar prične drevje roditi, potrebuje seveda gnoja. Ne gnoji pa nikdar s svežim hlevskim gnojem, ampak z mešancem (kompostom) ali pa s starim, dobro predelanim gnojem. Če primešaš gnojilo še pepela in celo koščene moke, presečen bodeš o uspehu. Ker ima češpljevo drevo korenine prav plitvo, zato zadoštuje primerno plitvo gnojenje, in sicer malo proč od debla do tja, kamor se razprostirajo veje. Sveža gnojnica je odločno slaba, ker vsled nje dobi drevje razne bolezni ter hira. Ako imaš gnojnice, polivaj ž njo rajši kompost, ki bode vsled tega toliko boljši.

Na suhih tleh češplja ne uspeva, kajti ona ne ljubi sicer mokrih, vendar pa vlažna tla in tudi vlažno podnebje. Zato uspeva kaj dobro blizu vodá, koder je dobra prst, dovolj vlage in vlažen zrak. Pregovor: „Češplja mora slišati vodo teči“ je resničen.

Važna za uspešno pridelovanje češpelj je tudi saditev primerne t. j. pravega drevja.

Kdor ima veliko češpljevih dreves, gotovo se je že preveril, da niso vsa enaka. Prav zelo se razločujejo po kakovosti sadja, po rodnosti in po času, ob katerem zoré. To vse je зависno od lastnosti posameznih dreves. Te okoliščine nas

silijo, da moramo pri razmnoževanju češpljevega drevja biti pozorni. Ni torej gledati samo na to, da je drevo res češpljevo drevo, ampak tudi, kakšno je.

Najnavadnejše razmnoževanje češpelj je z izrastki, a ne najboljše. Zlasti po kmetih se nahajajo češpeljnaki, iz katerih dobiva vsa okolica češpljevo drevje, ki je pa vse nastalo na ta način. Nekatera drevesa posebno rada poganjajo mnogo izrastkov iz korenin, ki se dajo hitro vzgojiti v visokodebelno drevje. Taka drevesa so toliko časa, dokler stoje na koreninah svojega matičnega drevja, prav rastna, imajo lepo in gladko lubad, kakor hitro se presade na drugo stalno mesto, pa zastanejo v rasti, so videti starikava, poženo trnjeve poganjke in se sama od sebe pomlade z novimi izrastki iz korenin. Iz kratka: Iz korenin vzgojena češpljeva drevesa vedno zelo rada delajo nove izrastke iz korenin, kar je v vsakem oziru jako kvarno.

Najboljše je razmnoževati češplje z vsejanimi divjaki, ki se potem pocepijo. Tako vzgojena drevesa so prvič vsa enakomerna in lepa, enako rasto, so rodovitna in cepljena s tisto vrsto, o kateri vemo, da ugaja. Sicer je češpljevo drevo, vzraslo iz semena in necepljeno, še vedno boljše, nego vzgojeno iz koreninskega izrastka, a cepitev je naredi še žlahtnejše. Ker je divjakom, ki so iz semena domačih češpelj vzrasli, težko vzgojiti lepo deblo, zato cepijo na češpljev divjak kako lepo rastočo vrsto sliv, na pr. Belle de Louvain ali Halleras, in na to šele želeno vrsto. Tako dvakrat cepljeno češpljevo drevo je veliko rodovitnejše in daje žlahtnejši sad. Češpljevo drevje, katero oddaje kmetijska družba kranjska, je tako vzgojeno.

Kdor v drevesnici vzgaja češpljevo drevje, odloči naj mu najboljši prostor, ker le na rodovitni zemlji vzgojene češplje kmalu rode.

Češpljevo drevje je podvrženo mnogim gliviškim boleznim. Zoper nje ga je najboljše, kakor hitro odevete, poskropiti z bakreno galico kakor trte.

Drobnjak.

Drobnjak (šnitlih) je obče priljubljena zelenjad, katero zgodaj pomladi kakor tudi jeseni radi rabijo po kuhinjah. Nahaja se sicer zelo pogostoma po naših domačih vrtovih, a vender je mnogo takih, koder je ni ali koder ne uspeva prav.

Drobnjak ljubi ilovnat, rahel in primerno vlažen svet. V peščeni zemlji slabo uspeva in rad hira, če se mu dovolj ne priliva. Drobnjak se sicer razmnožuje s semenom, a hitreje se zaplodi, če vsadimo starejše rastline, katere razdelimo. Na enem in tistem mestu naj drobnjak ne raste dolgo, največ štiri leta, potem ga presadimo na drug kraj, in sicer zopet razdelimo stare gruče drobnjaka.

Sence ne ljubi drobnjak in uspeva le tedaj dobro, če ga pridno plevemo. Če ga včasih polijemo z razredčeno tekočino, de mu kaj dobro. Po domačih vrtilih, zlasti po majhnih, je dobro mesto za drobnjak ob potih.

Kadar ga režeš, nikdar ne poreži vse rastline, ampak le polovico. Kadar si porabil polovico vseh rastlin, prični pa zopet od pričetka z drugo polovico; med tem se obrezani del zopet lahko okrepi in razraste. Pregosto rezanje rastline zelo slabi. Zgodaj spomladi v lonec vsajen drobnjak imaš lahko v kuhinji, kjer je prav zgodaj godan za režnjo.

Pridevki pri imenih vrtnih cvetlic.

(Dalje.)

X. V mnogo slučajih imajo rastline liste, podobne listom družih rastlin, kar se zaznamenuje z:

vitifolius (trtolist), na pr. *begonia vitifolia*,
 platanifolius (platanolist), na pr. *begonia platanifolia*,
 ricinifolius (ricinolist), na pr. *begonia ricinifolia*,
 nymphaefolius (likvanjolist), na pr. *begonia nymphaefolia*,
 salicifolius (vrbolist), na pr. *spiraea salicifolia*,
 ulmifolius (brestolist), na pr. *spiraea ulmifolia*,
 ligustrifolius (kalinolist), na pr. *figus ligustrifolia*,
 persicifolius (breskvolist), na pr. *campanula persicifolia*,
 allariaefolius (česnolist), na pr. *campanula allariaefolia*,
 artemisiaefolius (pelinolist), na pr. *senecio artemisiaefolius*,
 rutifolius (rutičnolist), na pr. *ranunculus rutifolius*,
 rosmarinifolius (rožmarinolist), na pr. *epilobium rosmarinifolius*.

7. Obči pridevki.

Dosedaj smo razmotrivali le pridevke, koji označujejo posamezne rastlinske dele. Razen teh je pa tudi mnogo pridevkov, koji karakterizujejo cele cvetlice, na pr. njih velikost, obliko, okus, sličnost, porabo, kraj in čas cvetja in rasti.

I. Velikost rastlin se zaznamenuje z:

grandis, magnus (velik), na pr. *campanula grandis*,
 maximus (zelo velik), na pr. *chrysanthemum maximum*,
 maior (veči), na pr. *malva alba maior*,
 giganteus (velikanski), na pr. *datura gigantea*,
 colosseus (velikanski), na pr. *nicotiana colossea*,
 altissimus (zelo visok), na pr. *anchusa altissima*,
 minor (manjši), na pr. *thalictum minus*,
 minimus (najmanjši), na pr. *primula minima*,
 humilis (nizek), na pr. *datura humilis*,
 pumilus (pritlikav), na pr. *celosia cristata pumila*,
 pusillus (pritlikav), na pr. *silene pusilla*,
 nanus (pritlikav), na pr. *celosia cristata nana*.

II. Obča oblika ali zunanost cvetlice.

Vrtnarji kaj radi stavijo presežno stopnjo (superlativ), da cvetlico tem bolj povzdignejo, na pr.

elegans (ličen), na pr. *zinnia elegans*,
 elegantissimus (preličen), na pr. *amaranthus elegantissimus*,
 speciosus (lep), na pr. *amaranthus speciosus*,
 speciosissimus (prelep), na pr. *ricinus speciosissimus*,
 superbus (ponosen), na pr. *dianthus superbus*,
 superbissimus (preponosen), na pr. *petunia hybr. superbissima*,
 pulcher (krasen), na pr. *tagetes patula pulchra*,
 pulcherrimus (zelo krasen), na pr. *lupinus pulcherrimus*,
 pulchellus (ljubek), na pr. *clarkia pulchella*,
 amabilis (ljubezniv), na pr. *weigelia amabilis*,
 eminens (postaven), na pr. *heracleum eminens*,
 excelsus (vzvišen), na pr. *chamerops excelsa*,
 elatus (vzvišen), na pr. *browallia elata*,
 elatior (zelo vzvišen), na pr. *primula elatior*,
 formosus (lepo vzrastel), na pr. *delphinium formosum*,
 magnificus (veličasten), na pr. *gesneria magnifica*.

(Dalje prihodnjič.)

Lepa lepotična rastlina.

Podoba 14.

pentstemoni so pripravne za sestavljanje skupin.

Za skupine po domačih vrtih so kaj primerne razne vrste rastline „pentstemon“, katere cvetje kaže 14. podoba.

Vrsta „pentstemon cobaea Nutt“, ki je prišla v Evropo iz Teksasa v severni Ameriki, je trpežna rastlina lepih belih ali škrlatastih cvetov; posamezni cveti so na dnu lepo rdeče pisani in rumeno lisasti.

Pentstemon Hartwegii Beuth. je iz Mehike ter je enoleten na prostem, v cvetljenjaku pa trpežen ter ima škrlatasto-vijolične cvete, ki so znotraj skoraj beli ter drsasti.

Razen teh dveh vrst so še mnoge druge, ki so nastale iz križanja med saboj ter s pentstemon gentianoides. Zlasti bastardi zadnje vrste so lepi, kajti so več nego matične rastline ter polnejše cvetja. Bastardi dajo malo semena, zato se razmnožujejo s potaknenci. Gori navedene vrste se sejejo od meseca julija do avgusta na bolj obsenčene grede, in sicer v rahlo prst, potem se mlade rastlinice presadi in na oknu ali v rastlinjaku hranijo, koder morajo biti po zimi zavarovane proti mrazu. V aprilu drugega leta se vsade na prosto. Rastline vsajene na prosto zahtevajo rahle in rodovitne zemlje in ob dolgi suši veliko vode. Vse vrste

Vrtnarske raznoterosti.

Ribez (Ivanovo grozdičje) je sad, ki ga vsegdar lahko prodaš v mestu. Koliko je takih prostorov ob stenah, ki niso ni za trto ni za sadne špalirje! Povsod onod moreš saditi ribez. Sadeč take ribezove špalirje ob stenah razpeljavaj rastlino kolikor le mogoče visoko, ker daje potem toliko večji pridelek. Veje in poganjke pa privezuj, kakor pri drugih špalirjih.

Katran ali tér je drevesnim ranam šodljiv. Priporočali so dostikrat drevesne rane mazati s katranom. Izkušnje so nas pa sedaj poučile, da katran močno škoduje vsakemu drevesu, le hrastu ne. Tudi oljnate barve, ki jih v ta namen rabijo, ranam bolj škodujejo nego pa koristijo.

Pomladi je obrezati vse rože, in sicer slabo rastne bolj močno, krepko rastoče manj. Novo vsajene rože treba močno obrezati. Rožam so saje kaj izvrstno gnojilo, po katerem prav močno cvetó.